

Original article

Yabancı Dil Olarak Yunanca Öğretiminde Anlambilimsel Çözümleme Semantic Analysis in Teaching Greek as a Foreign Language

Mesout Kalin Sali *

Turkish and Foreign Language Teaching Application and Research Center, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Türkiye

Özet

Bu çalışmanın amacı, yabancı dil öğretimi sürecinde anlambilimsel yaklaşımın önemini vurgulamak adına, yabancı dil olarak Yunanca öğretimi temelinde anlambilimsel, anlam ilişkileri, anlam değişimleri, anlamsal bağıntılar ve söz sanatları çözümlenmeleri gerçekleştirmektir. Çözümlenmeler kapsamında kullanılan veriler, veri kaynağı olarak belirlenen Ελληνικά Α' (Yunanca A') adlı yabancı dil olarak Yunanca öğretimi kitabından elde edilmiştir. Buradaki veri kaynağı, içerik analizine tabi tutulmuş olup hedef başlıklara yönelik örnekler belirlenmiş ve yabancı dil öğretiminde biçim boyutundan anlam boyutuna geçilmeye çalışılmıştır. Anlambilim kapsamında değerlendirilen başlıklar altında ele alınan örneklerin çözümlenmesi ile dilin derin yapısına inilebildiği görülmektedir. Sonuç olarak yabancı dil öğretiminde bu şekilde bir yaklaşımla gerçekleştirilen öğretimin, öğrenmeye olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anlambilim, Dil Öğretimi, Yabancı Dil Öğretimi, Yunanca Öğretimi.

Abstract

The aim of this study is to perform semantics, semantic relations, semantic changes, semantic relations and rhetoric analyzes on the basis of teaching Greek as a foreign language, in order to emphasize the importance of the semantic approach in the foreign language teaching process. The data is used within the content of the analyzes were obtained from the Greek language teaching book named Ελληνικά Α' (Greek A'), which was determined as the data source. The data source here has been subjected to content analysis, examples of target titles have been determined and it has been tried to move from the form dimension to the meaning dimension in foreign language teaching. It is seen that the deep structure of the language can be reached by analyzing the examples discussed under the headings evaluated within the content of semantics. In conclusion, it is thought that teaching carried out with such an approach in foreign language teaching will contribute positively to learning.

Keywords: Semantics, Language Teaching, Foreign Language Teaching, Greek Teaching.

Received: 26 February 2023 * **Accepted:** 22 March 2023 * **DOI:** <https://doi.org/10.29329/ijiasos.2023.535.2>

* Corresponding author:

Mesout Kalin Sali, Turkish and Foreign Language Teaching Application and Research Center, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Türkiye.
Email: mesoutsali@comu.edu.tr

GİRİŞ

Dil, insanı ayrıcalıklı kılan ve onu diğer hayvanlardan ayıran bir unsur olmakla birlikte 20. yüzyılda yapılan araştırmalar, hayvanların da kendi aralarında iletişim kodları geliştirdiklerini - iletişimleri otomatik eylem düzeyinde kalsa da- göstermiştir (Liapis, 1994). İnsanlar arasındaki iletişim kodundaki “söz” ise temel olarak insanların sözlü anlatım yardımıyla iletişim kurma yeteneği anlamına gelmektedir (A. Martinet, 1987). Ayrıca dil, felsefi bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde bir düşünce aracı olarak da ele alınabilir. Düşünme ve konuşma birbirine bağlı kavramlar olarak kabul edilerek birinin diğeri olmadan var olamayacağı görüşü bulunmaktadır. Dolayısıyla “söz” sadece bir iletişim aracı değil, insan düşüncesini şekillendirme aracı olarak kabul edilebilir (Liapis, 1994). Bunun yanı sıra dilin bir iletişim sistemi olarak nitelendirilebilmesi için dil biliminin başlıca amacı olan yapıyı (dil sistemini) ortaya koyması gerekmektedir (Stefanou, 2003). Dilin yapısını inceleyebilmek için de sesbilgisi, sesbilim, biçimbilim, sözdizimi, sözlükbilim, anlambilim gibi dil biliminin oluşturucu dallarıyla karşılaşmaktadır (Kıran ve Eziler Kıran, 2018).

Dilin yapısını inceleyen “anlambilim” terimine bakıldığında bunun ilk olarak Alman kökenli Latince uzmanı K. Reising tarafından ele alındığı ve terimin kavram alanına ilişkin olarak da kelimelerin anlamlarıyla ilgilenen bir bilim dalı olduğu kabul edilmektedir (Mpampiniotis, 1985). Sonrasında bu terimin 1897’de M. Breal’in *Essai de Semantique* adlı makalesinde -Anglo-Saxon diline “semantics” olarak çevrilen- araştırmacının “semantique” terimini kullandığı görülmektedir (Symeonidou-Christidou, 1998).

Anlambilim, geleneksel olarak dilsel anlamların içeriğini inceleyen bilim olarak tanımlanmakta ve anlambilimin, tüm iletişim sisteminin incelenmesi ile ilgilenen göstergebilim (semyoloji) ile hiçbir ilgisi olmadığı açıkça vurgulanmaktadır. Ayrıca Fransızcada Semasiologie (anlambilim) terimi, kelimelerden hareketle sadece anlam ve kavram çalışmalarını tanımlamayı amaçlamaktadır (Mounin, 1988). “Anlambilimin tanımında her zaman bir eksiklik de olsa bugün şu biçimde tanımlanabilir: Bir anlamın bulunduğu derin yapılarda, anlamın sözcükten tümceye, tümceden karmaşık tümceye, karmaşık tümceden sözceye geçişte nasıl üretildiğini ele alır; sesbirimlerin, dolu olsun boş olsun, dilsel birimlerin, sözdizimdeki değişikliklerin anlamı nasıl değiştirdiğini, dönüştürdüğünü inceler.” (Eziler Kıran, 2014, s. 728).

Anlambilim ve Yabancı Dil Öğretimi

Yabancı bir dil öğrenmeyi düşünen insanlar için anlambilim, ağırlıklı olarak yabancı kelimelerde hangi kodların kodlandığını açıklamaktadır. Örneğin, İngilizcede “cat” (kedi), İtalyancada “gatto” olup her iki kelime de “küçük tüylü bir hayvan” anlamına gelmektedir. Ancak sözcüksel anlamlar, zihin sözlüğümüzde depolanırken cümle kapsamında anlambilimsel bir kompozisyon oluşması söz

konusudur. Dolayısıyla bir cümle, içindeki tüm kelimelerin anlamlarını birleştirerek ve sıralarını dikkate alarak incelenmelidir (Slabakova, 2010).

Dünya dilleri kendilerine özgü dizinbilim, kökanlambilim ve artanlambilim özellikler barındırmaktadırlar. Farklı dil ailelerindeki diller arasında ise bu özellikler daha da değişiklik göstererek tarihsel, kültürel, toplumsal ve coğrafi durumlar dilleri birbirinden fazlaca uzaklaştırabilir. Genel kökbağlamlar dışında dillerde az sayıda ortaklık yer almakla birlikte artanlamların oluşumu tamamen göreceli şartlarda gerçekleşebilmektedir. Bunun yanı sıra bir de yabancı dil öğrenen kişinin o dilin konuşulduğu toplumun içinde belirli bir süre bulunabilme imkânı bulunmuyorsa, yabancı dilin anlambilimini yeterince öğrenmesi güçleşmektedir (Çakır, 2004).

Anlam

Korkmaz, anlam kavramını “Kelimenin tek başına veya söz içindeki öteki öğeler ile bağlantılı olarak zihinde yarattığı kavramlardan her biri.” şeklinde ifade etmektedir (1992, s. 8). Bununla birlikte Aksan; L. Wittgenstein’in “sözcüğün anlamının, onun dil içindeki kullanışı” ve P. Guiraud’ın “Sözcüklerin anlamları yoktur; kullanımları vardır.” ifadelerini delil göstererek anlam kavramını kabul etmeyen sanatçıların olduğunu söylemektedir (2009, s. 160). Ancak Aksan (2009), tek başına göstergelerin anlamdan bütünüyle soyutlayarak ele alınamayacağını vurgulamakta ve sözcüklerin bağlam dışında da var olduğunu belirtmektedir. Bunun için anlamın tanımını şu şekilde yapmaktadır: “Dilde birer ‘gösterge’ niteliğiyle yer alan, insanın dünya bilgisine dayalı birtakım belirleyicileri bulunan sözcüklerin belli bir bağlam ve belli bir konu içinde ilettikleri kavram.” (Aksan, 2009, s. 48).

A. Anlambirimcik

Anlam konusunda karşımıza çıkan önemli bir diğer terim de anlambirimciktir. Anlambirimcik, dilbilim kitaplarında “anlamsal bileşen” ve “anlamsal ayırt ediciler” gibi terimlerle de karşılaşılır (Basatemur, 2013). “Anlambirimin gösterilen bölümünü oluşturan en küçük anlamsal özelliklerin her biri. Örneğin ‘koltuk’ anlambirimi, içerik bakımından ‘arkalıklı’, ‘iki, üç... kişilik’, ‘oturmak için’ ve ‘ayaklı’ anlambirimciklerinden oluşur. Buna karşın ‘sandalye’deyse, ‘iki, üç... kişilik’in yerini ‘bir kişilik’ anlambirimciği alır.” (Vardar, Güz, Huber, Senemoğlu, ve Öztokat, 2002, s. 20)

Eziler Kıran (2016, s. 69) çalışmasında “anlambirimcik”i, “Sözcüklerin anlamsal özelliklerinin birbirinden ayırt edilmesini sağlayan birim, anlam özelliği ya da anlambirimcik olarak adlandırılmaktadır.” şeklinde ifade etmiştir. Anlambirimcik çözümlemesi ise, görünen (sözcük) ile görünmeyeni (anlam) birbirine bağlamaktadır. Bununla birlikte anlambirimcik çözümlemesi yabancı dil öğretiminde; çokanlamlılık, eşanlamlılık, karşıtanlamlılık gibi dil olgularının açıklanması ve öğretilmesinde kullanılabilir (Eziler Kıran, 2016).

Aşağıdaki tabloda veri kaynağından hareketle anlambirimcik çözümlemesine yer verilerek açıklanmaya çalışılmaktadır:

Tablo 1. Yunanca Öğretimi Kitabına Dayalı Anlambirimcik Çözümlemesi

Sözcükbirimcikler	Τρόλεϊ	Λεωφορίο	Μετρό	Τραμ	Ταξί	Ηλεκτρικός
Anlambirimcikler	(trolleybüs)	(otobüs)	(metro)	(tramvay)	(taksi)	(elektrikli tren)
Ulaşım Aracı	+	+	+	+	+	+
Ücretli	+	+	+	+	+	+
Toplu Taşıma	+	+	+	+	-	+
Kent İçi Ulaşım	+	Ø	+	+	Ø	+
Elektrikli	+	-	+	+	-	+
Raylı Sistem	+	-	+	+	-	+

(Ελληνικά Α', 2016, s. 68)

Tablo 1'de yabancı dil olarak Yunanca öğretimi kitabından (Ελληνικά Α', 2016) edinilmiş sözcüklere yer verilmektedir. Çizelge incelendiğinde sözcükbirimler arasında bir üstanamlılık ve altanamlılık ilişkisi kurulabilmektedir. Bunlardan "Ulaşım Aracı" ve "Ücretli" ifadeleri tüm sözcükbirimleri içine almakta ve bir üstanlam oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra "Toplu Taşıma" anlambirimciği "taksi" için bir ayırıcı özellik ile bireysel kullanıma mahsus olma özelliğini ortaya çıkarmaktadır. "Elektrikli" ve "Raylı Sistem" anlambirimcikleri de "trolleybüs", "metro", "tramvay", "elektrikli tren" sözcükleri için ayırıcı özellik oluşturmakta ve bu sözcükler "otobüs"ün "taksi"den ayrılmasını sağlamaktadır. Tablodaki anlambirimciklerden "Kent İçi Ulaşım" ise "otobüs" ve "taksi" için ayırıcı bir özellik oluşturmamakta, dolayısıyla "otobüs" ve "taksi" hem şehir içi hem de şehir dışı kullanıma müsait vasıta olarak algılanabilmektedir.

B. Anlam İlişkileri

1. Düzanlam / Yananlam

Düzanlam (göndergesel anlam), bir sözcüğün işitildiği ya da okunduğu zaman zihinde beliren, ilk imgesi ve kavramıdır. Yananlam ise, sözcüklerin kullanım sıklıklarının ve yerlerinin artmasıyla düzanlamlarından başka anlam kazanmasıdır (Aksan, 1999, s. 50). Dolayısıyla yan anlam, bir sözcüğün temel anlamının yanı sıra dile getirdiği ikincil kavramlara, imgelere, izlenimlere ilişkin diğer anlam ya da anlamlardır (Çolak Bostancı, 2015). Yananlam olabilmesi için bir anlambirimciğin yeni gücülbirimler kazanması gerekmektedir (Eziler Kıran, 2016). Örneğin "κερδίζω λεφτά (para kazanıyorum)" (Millas, 2003, s. 128) (1) sözcesinde "para" sözcüğü bir uğraş sonucu kazanılan bir /ödeme aracı/ gücülbirimini taşımaktadır. Ancak "τα λεφτά πάνε στα λεφτά (para parayı çeker)" (Millas, 2003, s. 131) (2) sözcesinde "para" sözcüğü /güç/ gücülbirimini ifade etmektedir.

Tablo 2. Sözcelerin Düzanlam / Yananlam Açısından Analizi

Anlambirincikler Sözceler	Ödeme Aracı	Kâğıt	Metal	Maddi Değer	Güç	İhtiyaç
1. Sözcce	+	+	+	+	-	Ø
2. Sözcce	+	+	+	+	+	Ø

2. Değer Kavramı

Yananlam olgusunda olduğu gibi “değer” kavramı da dilin kullanımında bir ayırıcı özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözcükler bağlam içinde olumlu, olumsuz veya yansız olmak üzere farklı değerler kazanabilir (Eziler Kıran, 2016). Yunanca “ελαφρός” sözcüğü “tartıda ağırlığı az gelen” yani hafif (<http://sozluk.gov.tr/>; Karatzas ve Tuncay, 1994, s. 245) anlamına gelmektedir. Ancak bağlamına göre farklı değer de kazanabilmektedir. Örneğin hafif sözcüğü “ελαφρός καφές (hafif kahve)” kahvenin tadının /yumuşaklığı/ değerini içerirken “κοιμάμαι ελαφριά (hafif uyuyorum/uykum hafif)” bağlamında ise, /kolay uyanabilme/ değerini kazanmaktadır.

C. Anlam Değişmeleri

1. Anlam Değişimi

Sözcükler, kullanımlarına, gereksinimlerine, diğer sözcüklerle ilişkilerine göre zaman içinde anlam farklılığına uğrayabilir. Bu farklılaşmanın temelinde toplumsal kültürel, tarihsel, dilbilimsel ve ruhsal nedenler gibi değişik etkenler olabilir (Kıran ve Eziler Kıran, 2018). Örneğin “φέτα (feta)” sözcüğü İtalyancadan (fetta yani parça) Yunancaya geçmiştir ve ilk anlam olarak “dilim” sözcükbiriminin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Ancak zaman içerisinde, peynirin Yunan kültüründe önemli bir yeri olmasından dolayı dilim şeklinde kesilen beyaz peynirin yerini aldığı görülmektedir. Dolayısıyla günümüzde “φέτα (feta)” sözcüğü -dilim anlamını korumakla birlikte- beyaz peynirin karşılığı olarak “μαλακή / σκληρή φέτα (yumuşak / sert peynir)” şeklinde kullanılabilir (http://www.greek-language.gr/).

2. Anlam Daralması

Aksan, anlam daralmasını “anamlı bir birimin daha sınırlı bir kapsam içermeye başlaması, önceleri yalnızca bir gösteren ile karşılanmaya çalışılan birçok gösterilenin bu anlam demetindeki anlamlarından birini veya birkaçını yitirmesi” şeklinde değerlendirmektedir (1982, s. 215-216). Bu duruma örnek olarak Yunancadaki “ελεύθερος (eleftheros)” sözcüğü gösterilebilir. Geniş anlamda “ελεύθερος” sözcükbirimi Türkçede “özgür” anlamında kullanılmakla birlikte daha dar anlamda

“bekâr” anlambirimciğini de karşılamaktadır. Dolayısıyla, toplum içinde sadece medeni durumu ifade edecek şekilde bir anlam daralması söz konusu olduğu söylenebilir.

3. Anlam Genişlemesi

Anlam değişmelerinin bir başka çeşidi de anlam genişlemesidir. Bu terim, Çekin ve Gören tarafından “Bir kelime, esas ve temel anlam olarak bir nesnenin, bir işin bir bölümünü ya da bir türünü gösterirken zamanla ve tarih süreci içerisinde o nesnenin bütünü, bütün türlerini anlatır bir duruma gelirse buna anlam genişlemesi adı verilmektedir.” şeklinde ifade edilmiştir (2014, s. 101). Yunancada anlam genişlemesine verilebilecek örneklerden biri “παντρεύομαι (pantreuomai)” yani “evleniyorum” fiilidir. İlk başlarda bu fiil sadece kadınların kullanabileceği bir anlam taşımakta olup “damat / erkek alıyorum” anlamı taşımaktadır. Yunan dilinin eski dönemlerinde bu fiilin erkekler için kullanılan şekli ise “νυμφεύομαι (vimfeuomai)” yani “gelin alıyorum” şeklindedir. Ancak zaman içerisinde “παντρεύομαι (evleniyorum)” anlam genişlemesi ile günümüz Yunancasında hem kadın hem de erkek için kullanılan ortak bir sözcük halini almıştır (<https://el.wiktionary.org>).

4. Somut Anlam ve Soyut Anlam

Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nde “somut” sözcüğünün karşılığını “gösterdikleri, belirttikleri nesnelere duyular yoluyla algılanan ve maddi varlıklara ad olan kelime türü: taş, insan, ağaç, duman, ses, bulut, elma vb. karşıtı soyut addır” ifadesiyle vermektedir (Korkmaz, 1992, s. 135). Yine Korkmaz'ın adı geçen çalışmasında “soyut” sözcüğünün anlamı, “Varlığı düşünce yoluyla kabul edilen ve söylendiğinde, zihinde belli bir görüntü veya tasavvur uyandırmayan kavramın adı: soy, ün, düz, korku, söz, bilgi, gönül, kötülük, güzellik, doğruluk vb. karşıtı somut addır.” şeklinde ifade edilmektedir (1992, s. 139). Ancak bazı durumlarda somut anlamdaki bir sözcüğün bağlam içinde soyut bir anlama geçebildiği de görülmektedir. Buna örnek olarak “θέατρο (tiyatro)” sözcük birimi verilebilir. Somut bir /mekân/ anlamında olan sözcük, “παίζει θέατρο (tiyatro oynuyor)” denildiği zaman /yalan söylüyor/ veya /yalancı/ anlambirimcileriyle soyut anlam ifade etmektedir.

5. Motif, İzlek ve Yerdeşlik

Motif, izlek ve yerdeşlik çözümlemesi için yabancı dil olarak Yunanca öğretimi kitabından (*Ελληνικά Α*) bir metin seçilmiş ve konu başlıklarına göre örnekler verilerek aşağıda yorumlanmaya çalışılmıştır.

Το έντεχνο τραγούδι εμφανίζεται στις αρχές της δεκαετίας του 1960 με πιο γνωστούς συνθέτες τον Μίκη Θεοδωράκη και τον Μάνο Χατζιδάκι. Έχει περισσότερο ευρωπαϊκό χαρακτήρα και πολύ συχνά παντρεύει τη λαϊκή μουσική με την σύγχρονη ελληνική ποίηση. Πολλοί άνθρωποι το αγάπησαν για τα πολιτικά του μηνύματα, ειδικά στα χρόνια της δικτατορίας (1967-1974). Το έντεχνο τραγούδι μπορούμε να το ακούσαμε κυρίως σε λαϊκές συναυλίες σε ανοιχτούς χώρους. Άλλοι μεγάλοι συνθέτες του έντεχνου είναι ο Γιάννης Μακρόπουλος, ο Θάνος Μικρούτσικος, ο Σταύρος Ξαρχάκος.

“Entehno” (sanatsal) türü şarkı, 1960’ların başlarında en tanındık besteciler Mikis Theodorakis ve Manos Hatzidakis ile ortaya çıkıyor. Daha çok Avrupalı bir karaktere sahip ve sıklıkla modern Yunan şiiiryle halk müziğinin “evlendirilmesi”dir. Pek çok insan, özellikle diktatörlük yıllarında (1967-1974) siyasi mesajları için onu (evtehno türü şarkıyı) sevdi. Entehno (sanatsal) türü şarkı, ağırlıklı olarak açık alanlardaki halk konserlerinde duyulabilir. Entehno (sanatsal) türü şarkının diğer büyük bestecileri Yannis Makropoulos, Thanos Mikroutsikos, Stavros Xarchakos’tur.

(1. Metin: Ελληνικά Α’, 2016, s. 219)

“Motif, sınırları belli bir söylem içinde yinelenen gösterenler ve bu gösterenlerden türetilmiş sözcüklerin oluşturduğu bir anlam ağıdır.” (Eziler Kıran, 2016). Yukarıda verilmiş olan örnek incelenecek olursa metinde, “şarkı” (3 tekrar), “besteci” (2 tekrar) “müzik”, “şiiir” ve “konser” gösterenleri bulunmakta ve bu durum da metnin ana hatlarını oluşturmaktadır.

İzlek, TDK’de “Bir edebî eserde işlenen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim.” şeklinde açıklanmaktadır (<http://sozluk.gov.tr>). Eziler Kıran’a göre “izlek”, “belli bir konuyu düz anlamıyla ya da yananamlarıyla belirten ya da çağrıştıran gösteren ağıdır. Örnek metin ele alındığında /halk/ izlek olarak düşünülebilir. Metinde, “halk müziği”, “halk konserleri” ifadeleriyle bahsedilen şarkı türünün temasını oluşturmaktadır. Ayrıca, “diktatörlük yılları” ve “siyasi mesajlar” ifadeleri de bu durumu destekler niteliktedir (2016, s. 82).

“Bir söylemin belli bir düzeyinde bulunan birimlerin aynı anlam eksenine yönelmeleri, bir bakıma yinelenmeleri sonucu doğan uyum gösterge biliminde yerdeşlik (izotopi) olarak adlandırılır.” (Rifat, 1999, s. 141). Örneğin, 1. Metin’deki “halk müziği”, “diktatörlük yılları”, “siyasi mesajlar”, “halk konserleri” anlambirimcikleri “entehno” türü şarkıların içeriğindeki /demokrasi/, /özgürlük/, /adalet/ yerdeşliklerini taşıyarak metnin görünmeyen yüzünün bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

6. Biçimsel Değişiklikler

Anlam değişiklikleri sözcüklerin biçimlerinden kaynaklanan değişikliklerle de karşımıza çıkabilmektedir (Eziler Kıran, 2016). Yunancadaki büyütme eki “-αρα (ara)” bu duruma örnek olarak verilebilir. Yunancada “ses” sözcüğünün karşılığı “φωνή (foni)”dir. Bu sözcüğe büyütme eki getirilerek (φων-άρα) nitelik (mükemmel ses) ya da nicelik (çok ses) olarak anlamı güçlendirdiği görülmektedir (Triantafillidis, 2002, s. 126).

7. Türetilme Alanı

Yunancada sözcük türetme, kök (prototip) sözcüğün sonuna getirilen “türetme ekleri” ile yapılmaktadır (Triantafillidis, 2002). Dolayısıyla yabancı dil olarak Yunanca öğretimi kapsamında dili daha iyi gözlemleyebilmek ve anlam farklılıklarını öğrenebilmek için ek çalışmaları yapılabilir. Bu duruma örnek teşkil etmesi açısından aşağıda verilen ve yabancı dil olarak Yunanca öğretimi kitabından (*Ελληνικά Α*) ek çalışması için seçilen bir metnin çözümlemesi yapılmıştır.

Ο κόσμος στην Ελλάδα...

Πολλοί στην Ελλάδα ζυπνάνε νωρίς στις 7.00-7.30, και συνήθως πίνουν μόνον έναν καφέ. Γύρω στις 12:00 το μεσημέρι τρώνε κάτι στη δουλειά ή στο μάθημα. Μεσημεριανό τρώνε στις 2:00 το μεσημέρι και μετά, καμιά φορά, παίρνουν έναν υπνάκο. Συχνά τρώνε αργά το βραδινό τους, πολλές φορές μετά τις 10:00 το βράδυ. Συνήθως πάνε για ύπνο κατά τις 12:00 ή τη 1:00 το βράδυ.

Yunanistan’da halk...

Yunanistan’da geneli 7.00-7.30’da erken saatlerde uyanır ve genellikle sadece bir kahve içer. Öğlen 12.00 civarında, işte ya da derste bir şeyler yiyorlar. Öğle yemeğini öğlen saat 2.00’de yiyorlar ve bazen kestiriyorlar (“siesta” / “kısa süreli uyku”). Sık sık akşamları saat 10.00’den sonra gece geç saatlerde akşam yemeklerini yerler. Genellikle akşam 12.00’da veya 1.00’da uyurlar (uykuya giderler).

(2. Metin: *Ελληνικά Α*, 2016, s. 88)

Tablo 3. Yunanca Kelimelerin Türetilme Alanı Açısından Çözümlemesi

Sözcük Kökü	Sonekler	Türetilmiş Sözcük
δουλεύω (çalışmak)	-ειά (-ia)	δουλειά (iş)
μαθαίνω (öğrenmek)	-μα (-ma)	μάθημα (ders)
μεσημέρι (öğle)	-ανός (-anos)	μεσημεριανό (öğle yemeği)
ύπνο (uyku)	-άκος (-akos)	υπνάκο (kısa süreli uyku)
βράδυ (akşam)	-ινό (-ivos)	βραδινό (akşam yemeği)

D. Anlamsal Bağlılıklar

Sözcük öğretiminde, dış anlamsal bağlantılar ve iç anlamsal bağlantılar olmak üzere iki tür bağlantıdan söz etmek mümkündür (Eziler Kıran, 2016).

1. Dış Anlamsal Bağlılıklar

Dış anlamsal bağlantılar kapsamına; *Eşanlamlılık, Karşıt Anlamlılık, Üst anlamlılık / Alt anlamlılık, Açıklama ve Dolaylama* girmektedir.

a. Eşanlamlılık

Korkmaz (1992) *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nde eş anlamlı sözcükleri, “Anlamları aynı veya biri birine yakın olan kelimeler. Dilbilimi açısından aslında anlamca birbirine tıptı tıpına denk düşen çok az kelime vardır. Eş anlamlı sözler, genellikle bazı kelimelerdeki kavram inceliklerinin çeşitli sosyal ve dil kesimlerinde zamanla gölgelenmeye uğrayarak anlamca biri birlerine yaklaşımlarından oluşmuştur.” (1992, s. 55) şeklinde ifade etmektedir. Yunan dili için bu duruma örnek olarak “πείρα (peira)” ve “εμπειρία (empeiria)” sözcükleri gösterilebilir. Bu sözcükler Türkçede “tecrübe” sözcüğüne karşılık gelmektedir. Dolayısıyla “Εχω πείρα. (Eho peira)” sözcüğü ile “Εχω εμπειρία. (Eho empeiria)” sözcüğü Türkçeye “Tecrübem / deneyimim var.” şeklinde tercüme edilebilir. Ancak, kelimelerin sözlük anlamına bakıldığında “πείρα (peira)” “belli bir faaliyet gerçekleştirirken elde ettiği toplam bilgi”; “εμπειρία (empeiria)” ise “pratik uğraş, yapılan bir iş veya hayatta karşılaşılan durum ve sorunlara karşı verilen uğraş sonucu kazanılan bilgi” şeklindedir (<http://www.greek-language.gr>). Buradan hareketle ilk sözcük (πείρα) sistematik ve planlı bir öğrenmeden kazanılan tecrübeyi ifade ederken ikinci sözcük (εμπειρία) hayatta tesadüfi bir şekilde karşılaşılan durumlara karşı verilen uğraş sonucu elde edilen tecrübeyi ifade etmektedir.

b. Karşıt Anlamlılık

“Karşıt anlamlılık, iki kelimenin anlam bakımından karşıt olması, birbirine aykırı iki ayrı anlamı belirtmesidir. Türkçede karşıt anlamlılık, anlam ilişkileri farklı olan çeşitli kelimeler arasında görülür.” (Topaloğlu, 1989'dan aktaran Keklik, 2012, s. 72). Bununla birlikte karşıtlık kavramı kurulan sözcükler arasında mutlaka en az bir ortak nokta bulunmalıdır (Eziler Kıran, 2016). Yunanca “στερεό (stereo)” yani “katı” ve “υγρό (igro)” yani “sıvı” sözcükleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Buradaki sözcükler için /madde/, /maddenin hâli/, /somut/ karşıt veya ortak anlambirimciklerdir.

c. Üst anlamlılık / Alt anlamlılık

Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde üst anlamlılık “Sözlüksel birimler arasındaki anlamsal içerilme bağıntısı.” (Vardar vd., 2002, s. 17); alt anlamlılık ise “Bir sözlüksel birimin içerdiği birimlere göre durumu.” (Vardar vd., 2002, s. 210) şeklinde ifade edilmektedir. Eziler Kıran çalışmasında, “gül” (alt anlamlı) bir “çiçek”tir (üst anlamlı) ama her “çiçek” “gül” olmayabilir örneğiyle durumu daha da somutlaştırmaktadır (2016, s. 89). Yabancı dil olarak Yunanca öğretimi kitabından (*Ελληνικά Α'*) üst anlamlılık ve alt anlamlılık konusu için seçilen metin aşağıda verilerek çözümlenmektedir.

Μένει στο σπίτι γιατί δεν δουλεύει. Πάει για ύπνο χωρίς και συνήθως ξυπνάει χωρίς. Όταν ξυπνάει θέλει τη μαμά του και τον μπαμπά του. Πίνει γάλα. Δεν διαβάζει και δεν γράφει.

Evde kalıyor, çünkü çalışmıyor. Erken yatar ve genellikle erken uyanır. Uyandığında annesini ve babasını istiyor. Süt içiyor. Okumaz ve yazmaz.

(3. Metin: *Ελληνικά Α'*, 2016, s. 90)

Anlambilimsel çözümleme kapsamında seçilmiş olan metin, temel seviye olup bir eşleştirme etkinliğinin parçasıdır. Bu parçadaki “μένει στο σπίτι (evde kalıyor)”, “δεν δουλεύει (çalışmıyor)”, “πάει για ύπνο νωρίς (erken yatıyor)”, “ξυπνάει νωρίς (erken uyanıyor)”, “θέλει τη μαμά του και τον μπαμπά του (annesini ve babasını istiyor)”, “πίνει γάλα (süt içiyor)”, “δεν διαβάζει (okumuyor)”, “δεν γράφει (yazmıyor)” anlambilimsel yapıları “μωρό (bebek)” üstanlamının anlambilimsel demetidir.

d. Açıklama ve Dolaylama

Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde açıklama, “Anlamına bir değişiklik getirmeden bir birim ya da bir tümceyi, betiği açıklayan ve kalkış noktasındaki biçimden daha uzun olan söz.” olarak ifade edilmektedir (Vardar vd., 2002, s. 12). Aşağıda yabancı dil olarak Yunanca öğretimi kitabından alınan bir metin üzerinden açıklama çözümlemesi yapılmıştır.

Πού ήσουν; Σε περίμενα μία ώρα στο δρόμο. Πέθανα από το κρύο!

Neredeydin? Bir saat seni sokakta bekledim. Soğuktan öldüm!

(4. Metin: Ελληνικά Α', 2016, s. 90)

Metin incelendiğinde “Πού ήσουν; (Neredeydin?)” sorusu konuşucuya göre tanımlanmaktadır. Konuşucu neredeydin sorusunu; hitap ettiği kişinin nerede olduğunu merak ettiği için değil, geç kaldığına vurgu yapmak için sormaktadır. “Neredeydin?” sorusunun “Σε περίμενα μία ώρα στο δρόμο. (Bir saat seni sokakta bekledim.)” ve “Πέθανα από το κρύο! (Soğuktan öldüm!)” şeklinde açıklandığı görülmektedir.

Dolaylama ise, bir kavramı bir tek sözcük yerine birçok sözcükle anlatmadır (Vardar vd., 2002, s. 81). Dolaylama, Yabancı dil olarak Yunanca öğretimi kitabında (*Ελληνικά Α'*) dolaylama örneği olarak “Η Μύκονος είναι η βασίλισσα της νύχτας. (Mikonos, gecenin kraliçesidir.)” şeklindeki ifadeler verilebilir (2016, s. 208).

Açıklama ve dolaylama; özellikle dilbilim, ana dili ve yabancı dil öğretiminde anlam boyutunun bilincine varılmasında oldukça önemli hususlar olarak görülmektedir (Eziler Kıran, 2016).

2. İç Anlamsal Bağlantılar

a. Tekanlamlılık ve Çokanlamlılık

Dilsel bir göstergenin bir tek anlam taşımasına “Tekanlamlılık”; bir birimin birçok anlam içerme durumuna da “Çokanlamlılık” denilmektedir (Vardar vd., 2002). Tekanlamlılık genelde bilimsel ya da teknik sözcükler olarak karşımıza çıkarken, dünya gerçekliklerinin çok sayıda ve çeşitli olmasından dolayı çokanlamlı sözcüklerle oldukça sık karşılaşabilmekteyiz (Eziler Kıran, 2016).

b. Eşadlılık

Eşadlılık veya eşseslilik, sözcüklerin aynı şekilde telaffuz edilmesi ancak farklı anlamlar taşımasıdır (Nakas ve Katsouda, 2015). Yabancı dil olarak Yunanca öğretimi kitabı *Ελληνικά Α'* içerisinde geçen “γράμμα (gramma)” sözcüğü bu duruma örnek olarak verilebilir. Adı geçen kitabın 12. sayfasında “γράμμα (gramma)” sözcüğü “harf” anlamıyla, 28. sayfasında “mektup” anlamıyla kullanılmaktadır. Bu konunun yabancı dil olarak Yunanca öğretimi konularında yer alması iki ya da daha fazla sözcük arasındaki eşadlılık / eşseslilik ilişkisinin anlaşılması veya öğretimi açısından önemli görülmektedir.

c. Okşarlık

Okşarlık, “Biçimsel benzerliği olmakla birlikte, anlam açısından ayrı olan sözcüklerin özelliği”dir (Vardar vd., 2002, s. 150). Bir dildeki ideal yazım, bir dilde bulunan her sese karşılık olarak bir harf bulunma durumudur. Ancak Yunancanın bu konuda “eksiklikleri” bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, bir sese karşılık olarak birkaç harfin hatta harf birleşmelerinin olmasıdır (Triantafillidis, 2002, s. 69). Dolayısıyla okşarlık Yunancada oldukça karşılaşılabilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma örnek olarak “κλήση (çağrı)” ve “κλίση (eğilim)” sözcükleri verilebilir. İki sözcük de “klisi” şeklinde telaffuz edilmektedir (Gültekin, 2009, s. 85). Bunun yanı sıra Yunancada vurgu çok önemlidir ve vurgu işareti (´) yazımda gösterilmektedir. Vurgu, kelimelerin çekimlerine göre değişebildiği gibi, ayrıca kelimenin anlamında değişiklik yapabilmektedir. Mesela “γέρος (yaşlı)” ve “γερός (sağlam)” (Gültekin, 2009, s. 86) sözcükleri aynı sesbirimlerle yazılmakta, ancak vurgu işareti ile vurgulanan sesbirim değişmektedir. Bu durum da sözcüklerin anlamlarını tamamen değiştirmektedir.

E. Söz Sanatları

Söz sanatları ister ana dili öğretiminde isterse yabancı dil öğretiminde olsun geç ve zor öğrenilen ancak söz, sözün en önemli özelliği olan yaratıcılığı ortaya koyan dilsel yapılardır (Eziler Kıran, 2016).

1. Sapma ve Değişmece

Vardar, sapma kavramını “Bir dilin konuşan bireylerin uydukları kuralların dışına çıkan her türlü kullanımı.” (Vardar vd., 2002, s. 164); değişmece kavramını ise “Kurala ya da eşdeğer, ama daha yalın ve dolaysız bir anlatıma oranla belirgin bir değişim gösteren her türlü dilsel birim ya da bu türlü birimler içeren her türlü düzenleniş; bir göstergenin ya da bir göstergeler bütünü’nün ‘gerçek’ diye nitelendirilen anlamı dışında kullanılması.” (Vardar vd., 2002, s. 69) ifadeleriyle açıklamaktadır. Ayrıca “eğretileme”, “düzdeğişmece” ve “kapsamlayış” kavramları da “değişmece” kapsamında değerlendirilmektedir (Eziler Kıran, 2016).

a. Eğretileme

Eğretileme “dizisel bağıntılar düzleminde, ortak anlambirimcikler kapsadıklarından aralarında eşdeğerlik ilişkisi kurulan anlamlı öğelerden birini öbürü yerine ve karşılaştırma yapılmasını sağlayan sözcükleri kaldırarak kullanma sonucu oluşan değişmece” şeklinde ifade edilmektedir (Vardar vd., 2002, s. 89-90). Eğretilemenin benzetmeye göre farkı “gibi”, “misal”, “tıpkı” gibi dilsel karşılaştırma araçlarının bulunmamasıdır (Eziler Kıran, 2016). *Ελληνικά Α*’ adlı yabancı dil olarak Yunanca öğretimi kitabında benzetmeye “*παράλιες που τραβάνε σαν μαγνήτης* (mıknatis gibi çeken plajlar)” (2016, s. 208) şeklinde rastlanmaktadır. Burada “plajlar” dilbilgisel araç “gibi” ile “mıknatisa” benzetilmiştir. İki sözcüğün de ortak anlambirimciği /çekicilikleri/dir. Bu benzetmeden dilbilgisel araç olan “gibi” çıkarıldığı zaman “Plajlar çeken mıknatistir.” şeklinde eğretilmeye dönüşmektedir.

b. Düzdeğişmece

Vardar vd. (2002, s. 85) düzdeğişmeceyi, “Eğretilmeye karşıt olarak, tümcede dizimsel bir bağıntı kuran ya da belirtilen gerçeklik düzleminde yan yana bulunan öğelere ilişkin olarak, benzetme yapılmaksızın sonucun neden, kapsayanın kapsanan, bütünüün parça, genelin özel, somut adın soyut kavram yerine kullanılması yoluyla oluşan değişmece türü.” şeklinde açıklamıştır. Düzdeğişmece için *Ελληνικά Α*’ kitabından “*Το 2 σταματάει στο Σύνταγμα; (2, Sintagma’da duruyor mu?)*” (2016, s. 67) örneği verilebilir. Bu sözcedeki “2”, “otobüs” ile arasında herhangi bir benzerlik ilişkisi olmamasına rağmen “otobüs”ün yerine kullanılmıştır.

c. Kapsamlama

Kapsamlama, “Düzdeğişmecenin bir türü olan bu değişmece ya anlambirimciklerin bir kısmının silinmesi ya da anlambirimcik demetine yeni bir anlambirimciğin eklenmesi ile oluşur.” (Baylon, Fabre 1978’den aktaran Eziler Kıran, 2016, s. 100). “*Σας λείπει μόνο το χαρτί από το νοσοκομείο και το γνήσιο της υπογραφής του εργοδότη.* (Sizde sadece hastaneden kâğıt ve işverenin orijinal imzası eksik.)” (*Ελληνικά Α*, 2016, s. 101) sözcesindeki “kâğıt” sözcüğü aslında “belge”nin ifade anlambirimciği olup “belge”yi kapsamaktadır.

d. Eksiltme

Eksiltme, *Αçıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*’nde “eksilti” olarak yer almakta ve “Olağan koşullardaki biçimine oranla kimi öğeleri eksik olan ama anlamayı aksatmayan dizim.” (Vardar vd., 2002, s. 92) şeklinde açıklanmaktadır. *Ελληνικά Α*’ kitabındaki “*Η κυρία Σοφία και ο κύριος Ανδρέας πάνε για ψώνια στη λαϊκή.* (Sofia Hanım ve Andreas Bey halka (halk çarşısına/pazarına) alışveriş için gidiyorlar.)” (2016, s. 101) sözcesi “halk çarşısı/pazarı” söz dizisinde “çarşı / pazar” sözcükleri düşerek “halk”ın “halk çarşısı / pazarı”nın yerini anması eksiltmeye örnek olarak gösterilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİ

Bu çalışmada yabancı dil olarak Yunanca öğretimi ve anlambilim ilişkisi gözetilerek anlambirimcik, anlam ilişkileri (*düzanlam / yananlam, değer kavramı*), anlam değişimleri (*anlam değişimi, anlam daralması, anlam genişlemesi, soyut anlam ve soyut anlam, motif, izlek ve yerdeşlik, biçimsel değişiklikler, türetilme alanı*), anlamsal bağıntılar (*eşanlamlılık, karşıt anlamlılık, üstanlamlılık / altanlamlılık, açıklama ve dolaylama, tekanlamlılık ve çokanlamlılık, eşadlılık, okşarlık*), söz sanatları (*eğretileme düzdeğişmece kapsamlama eksiltme*) çözümlemeleri yapılmıştır. Özellikle *Ελληνικά Α'* yabancı dil olarak Yunanca öğretimi kitabından seçilen örnekler doğrultusunda yapılan çözümlemelerle, yabancı dil öğretiminde biçim boyutundan anlam boyutuna geçilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak karmaşık bir süreç olan yabancı dil öğretiminde sadece biçim düzeyinde bir öğretimle amaca ulaşmaya çalışmak yeterli olmayabilir. Bir canlı varlık olarak nitelendirilen dilin kavranması, anlamlandırılması için anlambilimsel çözümlemelerle dilin bağlam ve anlam boyutuna değinilmesi, yabancı dil öğretimi sürecinde farkındalık oluşturarak öğrenmeye katkı sağlayabilir. Dolayısıyla araştırma kapsamında, anlambilim çalışmalarının yabancı dil öğretim sürecine dâhil edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1982). *Her yönüyle dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2009). *Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi* (4. Basım). Ankara: Engin Yayınevi.
- Basatemur, A. (2013). *Sözlükbirimlerin tanımlanması bağlamında Türkçe sözlüklerin karşılaştırılması* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çakır, C. (2004). Anlamın bağlam açısından incelenmesi: kökanlambilim ve artanlambilim. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 245-255.
- Çekin, A. ve Gören, M. (2014). Dil Bilimi ve Kelime Semantiğinde Bazı Türkçe Kelimelerin Çeşitli Anlam Değişimleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 94-103.
- Çolak Bostancı, G. (2015). Türkçe Sözlük Birimlerinin Kazandığı Yeni Yan Anlamlar. *Dil Araştırmaları*, 16, 133-161.
- Eziler Kıran, A. (2014). Dilbilim, Anlambilim ve Edimbilim. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(6), 719-729.
- Eziler Kıran, A. (2016). Anlambilim ve Dil Öğretimi. E. Korkut ve İ. Onursal Ayırır (Ed.), *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi* (63-106). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Gültekin, T. (2009). *Yunanca gramer & diyaloglar*. İstanbul: Derin Yayınları.

- Karatzas, L. ve Tuncay, F. (1994). *Yunanca Türkçe sözlük*. Atina: Doğu Dil ve Kültürleri Merkezi.
- Keklik, S. (2012). Karşıt Anımlı Kelimelerin Altı-On Bir Yaş Arası Öğrenciler Tarafından Kavranma Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(6), 70-86
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2018). *Dilbilime giriş* (5. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Liapis, V. (1994). *Yunan dili. Dil teorisinden öğretim uygulamasına*. Selanik: Vaniyas.
- Martinet, A. (1987). *Genel dilbilim unsurları*. Selânik: Selânik Aristoteles Üniversitesi Çağdaş Yunanca Enstitüsü.
- Millas, İ. (2007). *Κατάλογος κοινών ελληνικών και τουρκικών λέξεων, εκφράσεων και παροιμιών (Türkçe ve Yunanca ortak kelimeler, terimler ve atasözleri listesi)*. Atina: Papazis.
- Mounin, G. (1998). *Çağdaş Yunan dilinin öğretimi*. Atina: Ulusal Banka Eğitim Kurumu.
- Mpampiniotis, G. (1985). *Anlambilime giriş*. Atina: Μπαμπινιώτη.
- Nakas, Th. ve Katsouda, G. (2015, Kasım). Dil(bilim)sel Terminoloji Meselesi (Ζητήματα Γλωσσ(ολογ)ικής Ορολογίας). ΕΛΕΤΟ 10. Yunan Dili ve Terminolojisi Kongresinde sunulan bildiri, Atina.
- Rifat, M. (1999). *Gösterge eleştirisi*. İstanbul: Kaf Yayınları.
- Simopoulos, G., Pithiaki, İ., Kannelopoulou, R. ve Paulopoulou, A. (2016). *Ελληνικά Α' (Yunanca A')*. Atina: Pataki Yayıncılık.
- Slabakova, R. (2010). Semantic Theory and Second Language Acquisition. *Annual Review of Applied Linguistics*, 30, 231-247.
- Stefanou, E. (2003). Ανάπτυξη των σημασιολογικών πεδίων από τα παιδιά προσχολικής ηλικίας: κατάκτηση όρων των φυσικών επιστημών. (Çocukların okulöncesi dönemde anlambilim alanlarındaki gelişimi: fen bilgisi terimlerinin kazanımı). Thessalia Üniversitesi, Pedagoji Bölümü Okulöncesi Eğitimi, Bolos.
- Symeonidou-Christidou, T. (1998). *Εισαγωγή στη σημασιολογία (Anlambilime giriş)*. Selânik: University Press.
- Triantafyllidis, M. (2002). *Neoelliniki grammatik (Çağdaş Yunanca dil bilgisi)*. Atina: ΟΕΔΒ.
- Vardar, B., Güz, N., Huber, E., Senemoğlu, O. ve Öztokat, E. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.

İnternet Kaynakları

<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 02.06.2022)

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CF%86%CE%AD%CF%84%CE%B1&sin=all (Erişim Tarihi: 01.06.2022)

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B5%CE%BC%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AF%CE%B1&dq= (Erişim Tarihi: 06.06.2022)

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%80%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B1&dq= (Erişim Tarihi: 06.06.2022)

<https://el.wiktionary.org/wiki/%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%B5%CF%8D%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CE%B9> (Erişim Tarihi: 03.06.2022)